

REETURLIK METSAVEND

Martin Kukk

REETURLIK METSAVEND

KROLLI ESIMENE JUURLUS

 TÄNAPÄEV

Toimetanud Kristiina Ainelu
Kujundanud Tõnis Kipper

© Martin Kukk ja Tänapäev, 2017

ISBN 978-9949-85-104-1
www.tnp.ee

Trükitud AS-i Pakett trükikojas

1. peatükk

Ambla Külanõukogu Töörahma Saadikute Nõukogu Täitevkomitee esimees Stepan Stepanovitš Jakovlev, rahva seas tuntud kui onu Stjopa, oli füüsiliste näitajate poolest vägagi sarnane oma nimekaimuga, eelmisel ehk 1953. aastal ilmunud luulekogu peategelasega. Poeet Sergei Mihhalkovi hiiglasekasvu militsionäär kogus tuntuks üle terve Eesti Nõukogude Sotsialistliku Vabariigi. Kui täpsem olla, siis niigi trükistevaesel ajal ei saanud raamatu mitmetuhandeline tiraaž märkamatuks jääda.

Ka väikese Ambla enda onu Stjopa oli oma kehaliste parameetrite tõttu populaarne, kuid seda kõigest provintsi tasemel. Ta oli erakordselt pikka kasvu, kindlasti üle kahe meetri. Jakovlevi jalanumbriks märgiti lausa viiskümmend neli, mistõttu ei olnud mehel rõiva- või jalatsikauplusse kunagi asja. Koljati mõõtu punaparteilast riietasid ainult rätsepad ja kingsepad. Kui poleks olnud säärast esileküündivat füüsis, võinuks suvalisel uulitsal jalutuskäiku tegevat külanõukogu esimeest pidada üpris harilikuks proletariaadi esindajaks. Pead kattev ja silmi varjav soni, triiksärgi peale tõmmatud pintsak ning laiemat sorti viigipüksid polnud mingi moekarjatus, vaid töölisklassi igapäevane kehakate. Ent Jakovlevil ei õnnestunud siiski halli massiga ühte sulada. Peale markantse korpuse oli tähelepanuväärne ka Jakovlevi kõrk ja käskiv kõnemaneeer: ta paigutas oma lausetesse suvaliselt marksistlikku terminoloogiat, justkui oleks ta matkinud Nõukogude Liidu Kommunistliku Partei Keskkomitee Presiidiumi juhti ennast.

Ambla ja selle lähedal asuvate külade elanikud pidasid Jakovlevi mingil põhjusel rumalaimaks võimuesindajaks, kes iial nende kanti komandeeritud oli. Arvati, et erinevalt eelmistest külanõukogu etteotsa seatud kommunistidest, kellest enamik sai mingil viisil tunda metsavendade karmi kätt, jäetakse Jakovlev rahule, kuna juhmivõitu võimukandja oli bandiitidele samal ajal nii kasulik kui ka ohutu. Esmamulje võib aga kaunikesti eksitav olla. Onu Stjopal olid tõesti pikad juhtmed, aga intellektiga oli mehel kõik parimas korras. Lisaks oli Jakovlev vapper ja külmavereline. Miks ta muidu oma kandidatuuri metsavendade hirmu all elavasse piirkonda üles seadis.

Hirm oli sealjuures igati põhjendatud. Rajooni ajaleht Edasi Kommunismile ei peegeldanud kindlasti reaalselt olukorda Tapal ja selle ümbruses. Pigem oleks häälekandja nimi pidanud olema Tapa Kommunist, nagu rahvas naljatas. Kui alevites oli kontroll juba suhteliselt kindlalt punavõimu käes,

siis küladesse Jakovlevi käed alati ei ulatunud. Tema arvates viis suure juhi ja õpetaja Jossif Stalini aastatagune surm inimestelt hirmu võimuorganite ees. Riigimajandites ehk seal, kus kommunismi poole liikumine kulges niigi vaevaliselt, toetasid paljud elanikud ikka veel üksikuid allesjäänud bandiite. Kodumaa, Sädeme, Koidu ja Valguse kolhoos olid vägagi eredateks näideteks.

Vaatamata sellele, et metsavendadena tuntud vastupanuliikumine tegi kogu liiduvabariigis tegelikult oma viimaseid hingetõmbeid, esines just Ambla ning Tapa kandis ikka ja jälle juhtumeid, kus metsavennad rahva sekka ilmusid, teinekord lausa püssi kandes. Esines ka juhtumeid, kus võsavillemid seadsid üles kontrollposte ning vaatasid läbi autodes ja bussides sõitnud inimeste dokumente, matkides nõndamoodi miilitsa tavapärasest tegevusest. Veel hiljuti oli Jakovlevi suu lausa lahti vajunud, kui üks kohalik papi imestusega uuris, kas külanõukogu esimehel on lubatud tõesti vallavanema ametikohal jätkata. Küsija tulnud nimelt uuesti loodud Eesti Vabariigi isikutunnistusele järele ja oma konfiskeeritud maid tagasi nõudma. Metsavennad olid eelmisel õhtul teavitanud rahvast iseseisvusest, uuest valitsusest, taastatud kodanlikust korrast, ja sellise desinformatsiooni ohvriks oligi üks kergeusklik langenud.

Külanõukogu esimehena, oma territooriumit hallates, kommunistliku partei direktiive ja korraldusi täites tuli Jakovlevil metsavendade temaatikaga niisiis ikka veel kokku puutuda, ehkki aasta oli juba 1954. Tema teenistus piirdus tavaliselt bandede tegevusest maha jäänud jälgede koristamisega, nii-öelda tulekahju kustutamisega. Enamaks Jakovlev eriti võimeline polnud ja selline situatsioon talle kohe kuidagi ei istunud. Banditismist lõplikult jagu saamiseks oli tarvis KGB üksuste püsivat kohalolekut, bandiitide hävitamise üksuste pidevaid operatsioone, ja kuna seda kõike ei toimunud, hakkas Jakovlevi kannatus tasapisi katkema. Ta soovis Amblast pääseda, sest nagu ta ise ütles, ei kavatsenud ta pommiaugus pensionit oodata. Lisaks oli ta ajapikku piisavalt auahneks muutunud, nähes endas potentsiaali enamaks kui 3000 elanikuga haldusüksuse juhtimiseks.

Kuid kuidas saada priipäase rajoonikeskusesse, mõnda suuremasse linna või lausa Tallinnasse? Vastuse sellele eksistentsiaalsele küsimusele andsid kaks uudist. Esimese puhul oli tegemist Kadrina ja Rakvere

aladel tegutsenud metsavennabande hävitamisega. Nimelt seal oli kohalikul võimuesindajal õnnestunud paljastada tema haldusalas tegutsenud viimased bandiidid. Kuuldavasti olla salga ja hävituspataljoni meeste vahel maha peetud kõva punkrilahing. Mõlemal poolel oli nii surnuid kui ka haavatuid. Jõugu riismed olid end lõpuks võimuesindajatele siiski vangid andnud, sest viimastel oli arvuline ülekaal. Operatsiooni alustanud täitevkomitee esimees edutati aga pealinna samaväärsesse asutusse teenistust jätkama. See oli Stepan Stepanovitši peamiseks inspiratsiooniallikaks.

Teine juhtum leidis aset tema enda ukse ees. Jakovlevi teavitati kuulsa metsavenna võimalikust ilmumisest Amblasse. Kohe õhetama hakanud Jakovlev ei suutnud oma erutust teeselda, kui päris oma abikäelt: „Susi, väidad sa? Oled sada protsenti kindel? Mis ta siin meie juures teeb? Kui lood on nii, siis tuleb ta naise lõhna peale kohale. Võtame külalise auväärset vastu.”

19. mai 1954

Veel reedel teadis Susi, et paha poisi maine ja sarm aitavad tal maha murda ükskõik millise naise. Laupäeva õhtuks oli ta ise murtud mees ja seda igas mõttes. Endisest naistelemmikust oli järel vaid tema vari. Siniseks tõmbunud ja tugevalt paistes parema käe näppude liigutamine oli karjuvalt valus. Hiiglast meenutava mehe rusikahoobid olid nagu raudkangi löögid ja murdsid iga luu, mis nende ette sattus. Ka vasak silm, mida paremsirgega kostitati, oli kinni paistetanud. Jalaluud tundusid terved, ent liikuma ta sellegipoolest eriti võimeline ei olnud. Ainuüksi püstitõusmine kutsus esile peavalu koos iiveldustundega, mis sundis Susit kiirelt istuma või lausa pikali heitma. See võis tähendada ainult üht: aju oli korralikult põrutada saanud. Stjopa oli hoolt kandnud selle eest, et arreteeritu isegi ei kaaluks iseseisvat põgenemist.

Hoobi sai ka Susi eneseuhkus. Ta oli pidanud end õigupoolest tabamatuks. „Olen Susi, parima haistmismeelega kiskja selles metsas, ning tunnen kommunisti haisu kilomeetrite kauguselt ära,” oli ta vahel semude ees vintis peaga eputanud. Kurioosne seik iseenesest, sest just viina pärast ta lõksu langeski. Hella puskar oli mürgitatud. Ja nüüd, nähes oma arreteerijat uksele seismas, jätkas metsavend samal teemal juba valjult:

„Kuradi Stjopa! Mees mehe vastu ei söandanud, vaid sokutasid midagi puskarisse!”

Külanõukogu esimehel polnud tõesti mingitki tahtmist bandiidiga käsivõitlusesse astuda. Ramm käis tal Susist kahtlemata üle, kuid Jakovlev ei saanud iial kindel olla, mida metsavend teiste pilkude eest peitis ja hõlma all kandis. Heal juhul ainult pussi, tõenäolisemalt oli bandiidil siiski kaasas püstol, mille kasutamine oleks aga kogu plaani nurjanud. Alevis oleks keegi kindlasti laske kuulnud, kohale tormanud või mis veel hullem, miilitsat teavitanud. Just seda Jakovlev seekord ei vajanud. Uinutav preparaat Neptun 22 oli efektiivsem kui mis tahes relv. Julgeolek sokutas seda „võlujooki” alalõpmata oma agentide kaudu metsavendade lauale. Nõndaviisi tabati viimastel aastatel mitukümmend bandiiti ilma ühegi lasuta ja nüüd lisandus Neptuni ohvrite hulka üks Sepapoistest, hüüdnimega Susi.

Stjopa võttis kindad käest, andes ühtlasi märku, et rusikatega tal enam kavatsust tööd teha ei ole. Võttes tabureti istumise alla, astus külanõukogu esimees lõpuks vestlusesse:

„Selline sa siis oledki, Susi. Mis su õige nimi on, Hunt, Metsasanitar? Võin pea anda, et oled mulle Tapal kunagi juba vastu jooksnud. Su molu peal esile küündiv kartul ei saa niisama tähelepanuta jääda.”

Susi välimuse juures polnud midagi ebatavaliselt väljakutsuvat. Ta nina oli puruks, lausa koledalt paistes, ja sellest ka köögivilja mainimine. Kinnipeetu ei vastanud veel, vaid jõllitas üksnes raevu täis silmadega.

„Kepimees oled küll kõva või nagu te eestlased öelda tavatsete – vigurvänt, aga vaat juua sa ei oska,” jätkas Jakovlev. „Teadsin kohe, et kui korra juba Hella jalge vahele ronid, siis järgneb sellele ka teine visiit,” lisas ta, astus põrandal lamavale vangile lähemale ning äigas talle jalaga kõhtu. „Siin majas äratuskellad puuduvad. Maast aitavad su nüüdsest lahti vaid minu hellitavad puudutused.” Ja otsekohe suunati Susi poole uus löökide seeria. Ohver suutis end vaevu toolile upitada ja jäi jõhkardile küsivate silmadega otsa vaatama.

„Noh, tahad kindlasti teada, kuidas sa siia sattusid? Puhas õnn, selt-simees Susi. Ivanov tundis su Tapa turul ära. Muuseas, ta on nüüdsest su naaber ja parim sõber. Pesitseb teine hetkel kõrvalruumis. Kui tahad süüa või kusele minna, siis ainult tema abiga. Kui sa selleks muidugi üldse suuteline oled,” irvitas Jakovlev. „Ei oleks olnud vaja Hella tagumikku kõigi nähes silitada, Casanova selline. Teadsin, et tuled Amblasse saagi järele.”

Jakovlev andis kinnipeetule minuti jagu aega ennast koguda, enne kui uuesti suu lahti tegi:

„Hella puskar on kahtlemata hea kraam, kuid see polnud vikat, mis su jalust niitis. Keemiateadusest oled midagi kuulnud? Pole mina veel näinud metsavenda, kes viinapudelisse sülitaks. Lisasin väheke võluainet Hella samakale. Ja kui litsi süüdistad, siis asjata. Ta pole süüdi. Pigem vastupidi. Vihkab meid nagu kogu ülejäänud rajoon.”

„Polegi nii loll, nagu kõik räägivad. Kannatlik pealekauba. Reedel jälgis ning laupäeval ründas. Ja kus on julgeolek või siis vähemalt miilits? Kindlasti on siin peale Ivanovi ja Popovi veel keegi,” mõtles Susi ja lausus seejärel valjult:

„Kuule, fakiir, milleks kogu see tsirkus. Jäta ikka julgeoleku kõrilõikajatele ka mingi koht kehal, mida tümitada.”

„Nende juurde jõuad alles esmaspäeva hommikul. Seni lõbustan end mina,” vastas Jakovlev.

„Mul on praegu küll selline tunne, et homse päeva valgus minuni ei jõua, kui sama edukalt oma rusikatega jätkad. Mis siis veel ülehomsest rääkida.”

„Võib-olla tõesti nii juhtubki, kui sa ei tee seda, mida tahan. Annan KGB meestele su laiba üle. Küll ma juba mingi seletuse leian. Hakkad näiteks põgenema, viis korda järjest.”

Peavalu tõttu ei taibanud kinnipeetav kohe Jakovlevi nõudmise sisu. Susi meeli paelus laual olev pooleldi täis veeklaas, mispeale suunas ta küsiva pilgu Stjopale. Viimane noogutas, lubades metsavennal veidike kurku märjutada. Kähisevast häälest lahti saanud, jätkas Susi uue küsimusega:

„No räägi siis juba asjast! Mis tahad siis?”

„Kus on punker?”

„Optimist oled, Stjopa. Miks sa arvad, et ma salka heast peast reetma hakkam?”

„Võin ju ka organiseerida selliselt, et põgenemine õnnestub, esimese korraga.”

„Või nii! Aga milleks sulle see teadmine? Tahad, et ma aitaks sul Nõukogude Liidu kangelase tiitlit välja teenida?”

Sel hetkel kahetses Susi korraks, et oli verbaalselt vasturünnakule asunud, ent vastureaktsioon jäi tulemata. Jakovlev kehtas seepeale õlgu ja lausus suhteliselt ükskõiksel häälel:

„Minu asi on pakkumine teha. Eks sa ise tead, millise variandi kasuks otsustad.”

„Kogud teavet, et mind seejärel koos informatsiooniga üle anda? Või ikka valetasid ning julgeolek on ukse taga ja laseb sul tööd teha? Ma ei usu niikuinii, et ma ilma KGB abita kinni kukkusin. Ma ei usu ka seda, et mul minna lased. Kui tahad, siis mine otsi ise Sepapoisse ja kärva nagu su eelkäijadki! Selle üle oleks paljudel väga hea meel,” jätkas Susi ründavalt.

Jakovlev tahtis juba toolilt tõusta, et vangi järjekordse löögiga kostitada, kuid Susi hüüatas:

„Pastoi! Kas tohib siiski järele mõelda?”

„Hakkab juba looma. Ikka võib, lausa kolm minutit annan selleks. On veel soove?”

Susi haistis imepisikest šanssi. Hellaga saaks meestele sõnumi kohale toimetada. Kui Stjopa siiski ei valetanud ja julgeolek saabub alles töönädala alguses, oleks Sepal piisavalt aega, et kinnikukkunud relvavend välja tuua. Juhul kui Amblas oleks tšekistid, jääks nad nii või naa pika ninaga. Sepp on liiga hea vaistuga, et varitsust mitte märgata. Lisaks annaks kohalikud muutustest oma elupaigas küsimise peale kindlasti teada. Ning viimane aspekt: eelluure, ilma milleta ühtki retke põhimõtteliselt läbi ei viidud. Kõige suurem ohuallikas oli hoopiski Hella. Metsavendadel oli käskjala läkitamine tegelikult kokku lepitud, ent kasutatud seda võimalust veel ei oldud. Kui Hella läheks Ohepalusse „sabaga”, sõltuks kõik Ritsikast, tema kannatlikkusest ja oskusest naisele järgnev julgeolekutöötaja ära tunda, arutles Susi omakeskis ning vastas Jakovlevile:

„Saada Hella mind kokku lappima ja kärakas võiks seekord ilma lisanditeta olla. Seejärel lase naisel minna. Ta võib sinusuguseid küll vihata, kuid sa tead väga hästi, et ta pole meiega mestis. Las elab. Loodan, et oled sõnapidaja mees ja vabastad ka minu. Vastutasuks näitan siis punkri kätte. Hea oleks, kui leiad mingi kaardi, kuhu täpp joonistada.”

Jakovlevi näoilme muutus sekundi murdosa jooksul rahulolevaks. Plaan võttis ilmet kiiremini, kui ta esialgu arvas. Ta kiirustas ruumist välja, et naine kohale toimetada.

Stjopa eemalolek andis Susile aega järelemõtlemiseks. Erilisi lootuseid oma edasise käekäigu suhtes ta ei hellitanud. „Suure tõenäosusega laseb kohe Amblas maha. Sama teeb ka julgeolek Tallinnas,” lausus ta endale. Temasugustele oli kohtuotsus ammu välja kuulutatud. Varem valmis trükitud paberile tuli lihtsalt nimi kirjutada ja kogu selle sisu kohtuhoones ette lugeda. Selleks oli ta võimule oma metsas veedetud aastate jooksul piisavalt põhjust andnud. Samas mõistis ta vägagi hästi, et seni kuni teda vallamajas hoiti, keegi mingit hukkamist täide viia ei saanud. Ta elu rippus sellegipoolest juuksekarva otsas ja ainuke, kes siin tema heaks veel midagigi teha sai, oli Sepp. Pealiku otsus ja kiirus olid need faktorid, mis ta elu pikendada võisid. Mis puudutab onu Stjopat, siis viimane sai oma punkri, küll hiljuti maha jäetu, ent sellest pidi hetkel piisama.